

мову як державну для культурного, духовного й національного самовияву, передбачено виховання старшокласників як гідних громадян, компетентних у публічному мовленні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Українська мова. 5–11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації для організації навчально-виховного процесу в 2018/2019 навчальному році. / Укладач О. Ю. Котусенко. Харків : Ранок, 2018. 160 с.
2. Українська мова. 5–11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації для викладання навчального предмета у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році, вимоги до оцінювання / Укладач О. Ю. Котусенко. Харків : В-во «Ранок», 2019. 192 с.
3. URL: http://history.org.ua/LiberUA/Book/UaRu/3/2_5.pdf (дата звернення: 30.05.2022).

Любов КОДЛЮК

*аспірантка,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
liuba_kodliuk@ukr.net*

АКСІОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ У СТРУКТУРІ ІНШОМОВНОЇ ЛІНГВОСОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У контексті розширення міжнародних контактів особливої значущості набуває питання іншомовної освіти. Чинні нормативні документи, які регламентують навчання іноземних мов (ІМ), розглядають цей процес як єдність *предметного, процесуального та емоційно-ціннісного* компонентів [2; 4, с. 4].

Реалізація такого підходу передбачає здатність і готовність учнів до здійснення іншомовного спілкування з представниками країни, мова якої вивчається. Слід відмітити, що такий вид комунікації розглядається не лише як міжмовне явище, а має значно ширший характер – є міжкультурним феноменом.

З огляду на це процес навчання слід будувати крізь призму пізнання іншої культури. Методисти зауважують, що у такий спосіб відбувається зміна акцентів з накопичення лише певного обсягу знань, розвитку мовних навичок (фонетичних, лексичних, граматичних) і формування мовленнєвих умінь (у чотирьох видах мовленнєвої діяльності) на оволодіння *лінгвосоціокультурною компетентністю* (ЛСК) [5, с.235].

Прикметно, що навчання ІМ здійснюється із використанням соціокультурного матеріалу, який багатий на культурно-марковану лексику, знайомить із особливостями країни та культури виучуваної мови, правилами, нормами і моделями комунікативної поведінки. Така інформація сприяє когнітивному розвитку школярів, реалізує виховну функцію освітнього процесу і орієнтує на ціннісне ставлення до світу.

Зазначене вище актуалізує вибір досліджуваного нами питання.

Аналіз наявного наукового фонду свідчить про те, що заявлена проблема займає чільне місце у вітчизняній та зарубіжній науці. Так, наприклад, теоретичні і практичні основи навчання іноземних мов і культур (ІМіК) досліджували Н. Гез, І. Задорожна, С. Ніколаєва, В. Редько, А. Щукін, М. Кенел, Ян Ван Ек, С. Савіньйон та ін.; до проблеми формування ЛСК та питання компонентного її наповнення звертались такі науковці: Є. Верещагін, І. Зимня, В. Костомаров, О. Соловова та ін.; роль і вплив цінностей та ціннісних орієнтацій на становлення особистості розкрито в працях В. Вербець, В. Гриньової, В. Леонтєва, С. Рубінштейна, Є. Шиянова тощо.

Мета тез полягає в обґрунтуванні аксіологічного компонента у структурі ЛСК.

Культурологічна спрямованість процесу іншомовного навчання націлює на оволодіння ЛСК, яка «має успішно функціонувати в іншомовному міжкультурному спілкуванні, прямому і опосередкованому, і забезпечувати взаєморозуміння партнерів, незважаючи на їх особливості як представників різних культурно-мовних спільнот з чисельними розбіжностями і відмінностями» [1, с. 425]. У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти зазначається, що знання спільних цінностей та ідеалів, прийнятих соціальними групами в інших країнах або регіонах є найсуттєвішими для іншомовної комунікації [2, с. 11].

У формуванні ЛСК доцільне врахування *аксіологічного компоненту*, який пов'язаний з ідеєю навчання ІМ через урахування духовних і матеріальних цінностей народу, мова якого вивчається (Пасічник О.О., Пасічник О. О.).

Поняття «цінність» широко використовується у філософській, педагогічній, психологічній і методичній літературі для вказівки на людське, соціальне і культурне значення певних явищ дійсності. Учені ототожнюють цей термін зі своєрідним культурним «кодом», який забезпечує процес ідентифікації загальнолюдської, національної та етнічної культури. Адже кожен соціум породжує свою, притаманну лише їй ціннісну систему [7, с. 44].

Розкриємо зміст аксіологічного компонента складників ЛСК – соціолінгвістичної, соціокультурної та соціальної компетентностей.

Зміст *соціолінгвістичної компетентності* полягає у готовності та здатності особистості одержувати з мовних та мовленнєвих одиниць із національно-культурною семантикою певну інформацію культурологічного спрямування та уміти її використовувати у міжкультурній комунікації [1].

Цей процес здійснюється через оволодіння засобами вербального та невербального спілкування. Основними складниками першого вважають: безеквівалентну лексику (лексичні одиниць, що не мають словникових еквівалентів у інших мовах; так звані слова-реалії); фонову лексику (лексичні одиниці, які відрізняються лексичними фонами від лексики рідної мови); сталі вирази, ідіоми, кліше; лінгвістичні маркери соціальних стосунків та ситуацій і техніко-комунікативні кліше; фразеологізми, прислів'я, приказки і крилаті вислови. Чільне місце займають і невербальні засоби спілкування, адже «мова тіла» (жести, міміка тощо), «мова простору» (постава, рух тіла, відстань під час різних видів спілкування тощо), манери є певним віддзеркаленням культури нації. Їх незнання може призвести до непорозумінь і навіть конфліктів у процесі комунікації.

Формування *соціокультурної компетентності*, як стверджують учені [1; 5], інтегрує процес збагачення загальнокультурними (накопичуються під час навчання і самонавчання упродовж усього життя), країнознавчими (засвоюються учнями на уроках іноземної мови і в курсах країнознавства) і міжкультурними (набутими шляхом самоосвіти та під час реального спілкування) знаннями. Учні можуть засвоювати їх через опрацювання автентичних текстів і діалогів (підкріплених аудіо- та відеосупроводом), комплексу зображень й елементів країнознавчого характеру тощо.

Саме в можливості знайомства з країною та культурою інших народів у процесі навчання ІМ полягає потенціал цієї предметної галузі для ціннісного розвитку школяра [7, с. 48].

Соціальна компетентність трактується як здатність особистості здійснювати іншомовне міжкультурне спілкування у певних ситуаціях [1, с. 430]. Вона охоплює знання культурно-специфічних правил і норм спілкування; ритуалів і стандартизованих моделей комунікативної поведінки, які учні мають уміти адекватно розуміти, правильно інтерпретувати і користуватися відповідно до обставин. Характерним є те, що навчання відбувається шляхом використання проблемних ситуацій та узгодження із домінуючою у соціумі виучуваної мови системою цінностей.

На думку науковців, аксіологічний компонент у такому розумінні дає змогу:

– формувати в учнів позитивне ставлення до іншої культури та її носіїв;

– усвідомлювати закони, за якими функціонує суспільство, розуміти норми та правила спілкування в суспільстві;

– вибудовувати власну життєву позицію на основі усвідомлених та обраних як особистісні орієнтири детермінант;

– формувати позитивне ставлення до процесу іншомовного навчання [6, с. 52].

Результатом такої діяльності, як стверджує О. А. Кучерук є система сформованих світоглядно-ціннісних орієнтирів, яка стає мотиваційною основою до моральних учинків та діяльності, зокрема – до мовленнєвої поведінки за законами добра і краси [3, с. 5].

Отже, аксіологічне спрямування є необхідною умовою навчання ІМ, що сприяє досягненню головної мети – здатності і готовності учнів до участі в міжкультурному діалозі. Такий підхід допомагає формувати компетентну, різносторонню розвинену і мотивовану особистість, якою керують ціннісні орієнтири та мораль.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика. / за заг. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт. 2013. 590 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук. ред. укр. видання д-р пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. К.: Ленвіт, 2003. 273 с.
3. Кучерук О. А. Соціокультурний розвиток учнів як лінгвометодична проблема. *Українська мова і література в школі*. 2014. № 2 (112). С. 2–7.
4. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов. 10 – 11 класи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/2018-2019/inozemni-movi-10-11-19.09.2017.pdf>
5. Панова Л. С., Андрійко І. Ф., Тезікова С. В.. Методика навчання іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах. К.: Академія, 2010. 328 с.
6. Пасічник О.С., Пасічник О.О. Дидактичне обґрунтування емоційно-ціннісного компонента змісту навчання іноземних мов. *Український педагогічний журнал*. 2019. № 1. С. 45–56.
7. Шайгородський Ю. Ж. Ціннісний конструкт міжкультурної комунікації. *Український соціум*. 2002. № 1. С. 41–48.